

Una reivindicació historiogràfica de l'«objecte polític»

Pep Rueda

Universitat de Barcelona
Facultat de Geografia i Història
Departament d'Història i Arqueologia
Secció d'Història Contemporània i Món Actual
Montalegre, 6
08001 Barcelona

Enrico Francia i Carlotta Sorba (eds.), *Political objects in the age of revolutions: Material culture, national identities, political practices*, Roma, Viella, 2021.

En els darrers temps, en especial un cop entrat el nou mil·lenni, diverses disciplines han centrat la seva atenció en el món dels objectes, un àmbit poc treballat i que a partir de l'aplicació de marcs teòrics innovadors es postula com a exponencialment prometedor. Més enllà de l'estudi —pràcticament obligatori— de la cultura material per part de l'antropologia i l'arqueologia, disciplines tradicionalment allunyades d'aquesta han trobat en la incorporació de l'objecte material com a element d'estudi, una eina única per a l'elaboració de coneixement. Partícip d'aquest *material turn*,¹ la història ha fet d'ob-

1 Vegeu més informació respecte d'aquest concepte a: Tony BENNETT i Patrick JOYCE (eds.), *Material Powers: Cultural studies, history and the material turn*, Nova York, Routledge, 2010; Jennifer L. ROBERTS, «Things: material turn, transnational turn», *American Art*, 31, 2, 2017, pp. 64-69; Katrina NAVICKAS, «A return to materialism? Putting social history back into place», dins Sasha HANDLEY, Rohan MCWILLIAM i Lucy NOAKES (eds.), *New directions in cultural and social history*, Londres, Bloomsbury, 2018, pp. 87-108.

jectes quotidians com tabaqueres, mocadors, jocs de cartes, medalles i pipes de fumar, habitualment reduïts al col·leccionisme, expressions d'una cultura material constructora del marc en el qual es desenvolupen les accions i experiències de la societat.² Per consegüent, l'estudi de la cultura material a través dels objectes que la constitueixen ha esdevingut una necessitat i, paral·lelament, una oportunitat per elaborar coneixement respecte del passat. Enrico Francia i Carlotta Sorba es fan ressò d'aquest potencial i, en comprendre la necessitat de dotar la història de mecanismes per historiar l'objecte, coordinen *Political objects in the age of revolutions*, volum coral a través del qual es proposen diverses perspectives per a l'estudi de l'objecte, però no de tots els objectes, sinó només dels que classifiquen com a «polítics».³

Francia i Sorba, investigadors avesats a l'estudi històric des del vessant cultural de la política, reconeixen la rellevància històrica de tot objecte, però, tal com assenyalen a la introducció del volum ressenyat, se centren en els objectes caracteritzats com a polítics pel paper que els reconeixen en el procés de politització i mobilització a l'era de les revolucions europees. Ambdós professors d'Història Contemporània a la Universitat de Pàdua, han constatat, en diferents treballs, la rellevància historiogràfica d'incloure la qüestió material en l'estudi de fenòmens políticament bulliciosos, com, per exemple, el Risorgimento italià.⁴ En els estudis referenciats, allò ma-

2 Vegeu: Emmanuel FUREIX, *L'œil blessé: Politiques de l'icoclisme après la Révolution française*, Ceyzérieu, Champ Vallon, 2019; Christopher FLETCHER (ed.), *Everyday political objects: From the Middle Ages to the contemporary world*, Londres, Routledge, 2021.

3 Aquest concepte ha estat analitzat per Carlotta SORBA i Alessio PETRIZZO, «Storia e cultura materiale: recenti traiettorie di ricerca», *Contemporanea*, 3, 2016. pp. 437-480.

4 Vegeu: Enrico FRANCA, «Les objets quotidiens à l'époque des révolutions», dins *Encyclopédie d'histoire numérique de l'Europe* (en línia), 2022. <https://ehne.fr/fr/node/21818>; Enrico FRANCA, *Oggetti risorgimentali: Una storia materiale della politica nel primo Ottocento*, Roma, Carocci, 2021; Enrico FRANCA, «Oggetti sediziosi. Censura e cultura materiale nell'Italia della Restaurazione», *Mélanges de l'École française de Rome: Italie et*

terial és entès, en distintes formes i sentits, com a eina essencial en la construcció de l'esfera política revolucionària i, per tant, el seu estudi hi esdevé imperatiu per a la comprensió del període revolucionari. L'objecte polític, segons assenyalen, s'hauria aprofitat de la revolució tècnica d'inicis del segle XIX per democratitzar-se i, en incorporar símbols, colors i efigies, entre altres elements visuals, hauria esdevingut un mitjà vital en la successió de distintos processos polítics. En definitiva, l'objecte polític és entès per Francia i Sorba com a part protagonista d'un sistema de transmissió d'idees polítiques i, en conseqüència, facilita l'aparició de dinàmiques de mobilització política.

Immers, per tant, en un camp teòric prometedor però encara en fase embrionària, l'estructura de *Political objects in the age of revolutions* respon a la necessitat, identificada pels editors, de continuar elaborant el marc metodològic i analític corresponent als estudis de l'objecte polític. Francia i Sorba renuncien activament a una estructura cronològica o geogràfica, habitual en compendis d'estudis com aquest, per, en contrapartida, dividir el volum segons les distintes perspectives d'ús de l'objecte polític en l'estudi històric. Així, els nou capítols d'aquest llibre coral estan estructurats en els tres blocs següents: «objects in action», «objects and narration» i «objects as relics and memory». En aplicar tal divisió, els editors desvetllen el principal objectiu —i èxit— d'aquest volum: la *further* elaboració dels mètodes de tractament historiogràfic de l'objecte polític, és a dir, la construcció d'eines per a l'anàlisi de l'objecte polític sobre els fonaments establerts amb anterioritat. I és que, donant espai a la

Méditerranée Modernes et Contemporaines, 130, 2018, pp. 31-41; Enrico FRANCIA, «Oggetti patriottici. Una ricerca sulla cultura materiale del Risorgimento», *Passato e Presente*, 100, 2017, pp. 37-44; Alessio PETRIZZO i Carlota SORBA, «Nuovi sguardi sugli oggetti», *Contemporanea*, 19, 2016, pp. 439-482; Carlota SORBA, *Il melodramma della nazione: Politica e sentimenti nell'età del Risorgimento*, Roma / Bari, Laterza, 2015.

presentació d'estudis cronològicament i geogràfica diversos —dins d'un marc delimitat—, l'estructura de *Political objects in the age of revolutions* complementa el coneixement històric aportat per aquests en oferir al lector una aproximació teòrica al tractament historiogràfic de l'objecte polític.

Rere la introducció dels editors, inicia aquest compendi el bloc titulat «Objects in action», al qual donen cos quatre capítols en els quals els seus autors estudien diversos objectes entenent-los com a eines per a l'acció política. És des d'aquesta perspectiva que els autors dels estudis respectius identifiquen una eina política polifuncional en la cultura material de contextos revolucionaris. En primera instància, els autors coincideixen a trobar, en l'augment de la circulació d'objectes vinculats a esdeveniments o personalitats polítiques específiques, un ús propagandístic del món material —habitualment— popular. En aquesta línia, Rolf Reinhardt, a través de l'estudi del contractista Pierre-François Palloy i la seva producció de *memorabilia* respecte de la presa de la Bastilla, assenyala, en el vincle entre l'objecte i la memòria de la presa, la capacitat i la voluntat d'usar tal *memorabilia* per mantenir viu l'odi envers l'Antic Règim. L'aspecte emocional de l'objecte, la seva capacitat de provocar emocions, és també, segons Arianna Arisi Rota, quelcom cercat en la proliferació d'objectes aduladors de la figura de Napoleó durant la Restauració borbònica, objectes que produirien nostàlgia i enyorança respecte de —suposats— temps millors. Ambdós autors, en períodes distints però relacionats, constaten l'existència d'una voluntat d'emprar certs objectes com a vehicles promotors d'emocions concretes; vehicles d'unes emocions que haurien de revertir en el manteniment —o en el retorn— d'un sistema polític concret.

Per la seva banda, l'estudi d'Álvaro París i Jordi Roca Vernet, així com el capítol que signa Simon Morgan, permeten comprendre l'impacte que la proliferació d'objectes polítics, en gran manera per raó del component propagandístic que els envoltava, tingué en la

inclusió de les classes populars en l'esfera política. París i Roca Ver-net, a partir de l'estudi d'objectes populars popularitzats a l'Espanya de la llarga revolució liberal (1808-1843), demostren l'ús popular d'aquests objectes per mostrar filiacions polítiques i, consegüentment, que han esdevingut participants actius en l'esfera política. El caràcter polític dels objectes esmentats, associat a aquests des d'un inici o assolit *a posteriori*, va permetre a les classes populars participar en un horitzó polític del qual prèviament eren excloses. L'objecte, per tant, dugué a terme una tasca essencial en el procés de politització popular, ja que prengué un paper protagonista en la construcció d'un marc polític en el qual les classes populars esdevingueren presents. Morgan reconeix tal característica i, en l'estudi de la ceràmica decorativa que commemora la massacre de Peterloo, assenyalava la capacitat d'aquesta de traslladar una interpretació concreta respecte del succèit permetent, a les classes populars, sostenir una interpretació pròpia del succèit. L'objecte polític, en resum, no només permet, a través del seu ús, participar en el moment polític present, sinó que, per raó de les seves característiques, permet construir interpretacions concretes sobre un fenomen, un personatge o un règim polític concret.

«Objects and narration», el segon bloc d'aquest compendi, més enllà d'analitzar l'impacte d'allò material en la política del temps present, comprèn l'objecte com un element a través del qual, en distints formats, es construeixen narratives concretes respecte d'un esdeveniment o un personatge. És paradigmàtic d'aquest mode interpretatiu el capítol que Alessio Petrizzo dedica a l'estudi de la narrativa despectiva que es construí, un cop restablert el domini papal, respecte de l'experiència política de la República Romana (1849). Petrizzo, a través de l'estudi de la Commission for the Recovery and Return of Items, assenyalava l'ús del procés de retorn dels objectes sostrets durant la República, com a maniobra política per elaborar imatges maniquees respecte del règim papal i l'experiència republi-

cana. El govern papal, per la seva voluntat expressa de retornar les propietats perdudes, prendria una imatge de pau i estabilitat social, mentre que, en contrapartida, la República prendria caires oposats i es caracteritzava pel robatori, la inseguretat i la revolta social. L'objecte esdevé, rere els paràmetres interpretatius de Petrizzo, una eina que permet, a aquell que l'usa, construir una aura, una narrativa específica, respecte d'un període concret.

Els objectes, segons es desprèn de l'estudi de Petrizzo, tenen una facilitat extrema per esdevenir vinculats a l'esdeveniment del qual sorgeixen i, per tant, al discurs polític que els provoca. Sandro Morachioli, company de Petrizzo dins d'«Objects and narration», es fa ressò d'aquesta capacitat i en l'estudi del Risorgimento comprèn la representació d'estatuetes en la cultura visual d'aquest període com a recurs per dotar les obres de context històric. La proliferació d'aquestes representacions reforça, seguint les reflexions de Morachioli, l'esmentada capacitat de l'objecte d'evocar el record d'una experiència política concreta. En aquesta mateixa línia però en un to individual, l'estudi de Roberto Balzani aprofundeix en la capacitat evocativa dels objectes a través del concepte de la *synecdoche*, és a dir, de l'assimilació, per part d'un objecte, del significat assolit per un individu amb rellevància política. A través del cas de Theodorós Kolokotrónis i de les cames amputades d'Antonio López de Santa Anna i de Piero Maroncelli, Balzani analitza la capacitat de certs objectes d'esdevenir, en especial un cop mort el personatge polític al qual es vinculen, l'ideal polític que aquests representaven.

El darrer dels blocs, titulat «Objects as relics and memory», evoca clares reminiscències dels estudis presentats prèviament, però, en posar la lupa en processos de caràcter nacional, fa dels objectes polítics i la seva capacitat d'apropiar-se i de transmetre significats, un element cabdal en l'elaboració i l'expansió de la memòria d'una època o d'un procés específic. Silvia Caviccholi i Marina Tesoro, autores dels dos darrers capítols del compendi presentat, es fan ressò

d'aquesta capacitat i, en l'estudi del procés de formació d'identitat nacional que comportà el Risorgimento italià, comprenen el poder de l'objecte —en especial, les relíquies— per a la construcció del discurs nacionalista italià. En l'anàlisi del procés pel qual certs objectes esdevingueren maons sobre els quals es construí l'edifici nacional italià, Cavicchioli troba en la tangibilitat intrínseca a la materialitat d'aquests, el tret diferencial ofert per les relíquies en l'elaboració memorística del Risorgimento. Així, l'objecte polític —la relíquia— esdevé, a parer de Cavicchioli, un element central en el procés d'unificació nacional de la península Itàlica. Marina Tesoro, en el seu capítol, subscriu la tesi de Cavicchioli i, aprofundint en les dinàmiques que feren de l'objecte polític un element essencial en la construcció nacional italiana, destaca els orígens no institucionals d'aquest ús de l'objecte. Tesoro, a través de l'estudi de la família Cairoli i, en especial, de la tasca memorística duta a terme per la matriarca d'aquesta, Adelaide Bono Cairoli, reivindica el paper que certs individus tingueren en la construcció de l'edifici nacional esmentat. En definitiva, l'objecte esdevé, segons la visió d'ambdues autores, una eina essencial en l'elaboració dels paràmetres nacionals de la Itàlia en construcció que, en la seva particularitat, permeté a certs individus participar en aquest procés.

A tall de tancament, cal comentar que el valor essencial d'aquest llibre rau en la capacitat dels diferents estudis de transcendir, a través de la seva lectura conjunta, els diferents marcs d'anàlisi —geogràfics i cronològics— específics i, de la mà del plantejament inicial dels editors, esdevenir una obra de referència respecte dels usos de l'objecte polític en l'estudi històric. Els resultats oferts pels diferents investigadors legitimen els mètodes usats i confirmen, al món de la història social i cultural de la política, l'enorme vàlua d'incorporar l'estudi de l'objecte polític a l'anàlisi de processos tan rellevants com la politització popular o la construcció d'idearis nacionals. Podent-se beneficiar d'una major diversitat d'estudis, restant protagonisme al

Risorgimento italià i donant espai a anàlisis d'altres processos revolucionaris europeus, l'aportació metodològica del llibre es fonamenta en la pluralitat geogràfica oferta, ja que es presenta com a aplicable a la globalitat de l'àmbit europeu. En definitiva, *Political objects in the age of revolutions* s'ha d'entendre com una obra de lectura obligatòria per a les persones interessades en la història política, però, en especial, per a les que ens dediquem a estudiar processos històrics.



Els continguts de la revista estan subjectes a la llicència Creative Commons Reconeixement (by). Es permet qualsevol explotació de l'obra, incloent-hi una finalitat comercial, així com la creació d'obres derivades, la distribució de les quals també està permesa sense cap restricció.